

Význam zkušeností z počátečního období Velké vlastenecké války pro současnost

Dne 22. června roku 1986 si připomínáme 45. výročí, kdy fašistické Německo věro-
lomně porušilo smlouvu o neútočení a ne-
nadále, bez vypovězení války, zaútočilo na
Sovětský svaz. Fašistické letectvo uskuteč-
nilo hromadné nálety na letiště, železniční
uzly a uskupení sovětských vojsk v při-
hraničním pásmu. Ihned po prvních letec-
kých úderech a po skončení dělostřelecké
přípravy přešlo na frontě od Baltu po Kar-
paty do útoku pozemní vojsko. Současně se
rozpoutaly prudké boje jižně od Karpat po-
dél rumunských hranic. Spolu s fašistickým
Německem vstoupilo do války proti SSSR
také Maďarsko, Itálie, Rumunsko a Finsko.

Hlavním obsahem počátečního období
Velké vlastenecké války bylo jednak mobi-
lizovat všechny zdroje SSSR k odražení fa-
šistické agrese, jednak organizovat strate-
gické rozvinutí sovětských ozbrojených sil.
Mezi hlavní opatření patřily: všeobecná
mobilizace osob povinných vojenskou služ-
bou, přesun strategických záloh z vnitro-
zemí k západním hranicím a jejich zasaze-
ní do boje, zahájení reorganizace národní-
ho hospodářství pro potřeby války, pře-
stavba stranického a státního aparátu od-
povídající podmínkám války a řada dalších.

Počáteční období Velké vlastenecké vál-
ky, které v podstatě trvalo do poloviny
července roku 1941, bylo pro SSSR nejtěž-
ším z celé války a jeho výsledky dlouho

ovlivňovaly podmínky a charakter operací
na sovětsko-německé frontě.

Následkem nepříznivého výsledku při-
hraničních sražení a velkých ztrát na li-
dech a bojové technice byla sovětská voj-
ska nucena v těžkých bojích ustupovat do
vnitrozemí. Do poloviny července obsadil
nepřítel Lotyšsko, Litvu, část Běloruska,
Ukrajiny a pronikl na území Ruské sovět-
ské federativní socialistické republiky.

Úspěchy fašistických vojsk byly výsled-
kem dočasných výhod fašistického Němec-
ka, získaných militarizací země a využitím
válečné ekonomických zdrojů téměř celé
Evropy. Německá vojska měla zkušenosti
z vedení soudobé války, byla plně zmobi-
lizována, měla moderní bojovou techniku,
především leteckou a tankovou. Přitom
značná část německé armády nenadále za-
útočila na Sovětský svaz.

Svou negativní úlohu sehrály i omyly
v odhadu pravděpodobné doby zahájení ně-
meckého útoku na SSSR a s tím spojené
nedostatků v přípravě na odražení agresora.
Nedokončení rozvinutí sovětských vojsk
podle plánu krytu státních hranic a jejich
opožděné vysunutí k čarům obrany způso-
bilo, že armády krytu vstupovaly do bojů
neorganizovaně. Došlo rovněž k narušení
spojení v Sovětské armádě, což komplikova-
lo velení vojskům.

Vysoký stupeň motorizace německé armády umožňoval úderným uskupením rychle rozvíjet útok, předstihovat sovětská vojska v obsazování čar obrany. Navíc byla obrana sovětských vojsk organizována špatně. Armády a fronty vedly bojovou činnost v širokých pásmech: armády 100—200 km a fronty 300—500 km. Bojové sestavy armád i frontů byly v podstatě jednosledové. Při takovémto operačním uclnění vojsk byla obrana málo hluboká a nedostatečně odolná.

Průlomky vedené německými údernými uskupeními donutily sovětské velení zasazovat do boje záložní armády dříve, než předpokládal plán. Proto docházelo k situacím, že některé armády musely zahájit bojovou činnost ještě před úplným dokončením soustředění svých svazků a útvarů.

Na nepříznivý průběh počátečního období Velké vlastenecké války měl vliv i nedostatek bojových zkušeností většiny velitelů a politických pracovníků Sovětské armády.

Přes tyto nedostatky, které se projevíly v činnosti Sovětské armády, přes řadu výhod, které stály na straně agresora a které se promítly do německých úspěchů ve vedení války, museli fašisté za úspěchy drazé platit. Do poloviny července roku 1941 ztratili v pozemním vojsku asi 100 000 osob a zhruba polovinu tanků, které se zúčastnily útoku. Německé letectvo ztratilo do 19. července 1284 letadel.

Plán „Barbarossa“, který předpokládal rychlou porážku SSSR, utrpěl již na počátku války povážlivé trhliny. Vedoucí představitelé wehrmachtu, u nichž narostlo po úspěších dosažených v prvním období druhé světové války nezdravé sebevědomí, se dopustili v hodnocení bojových schopností Sovětské armády a vojenských možností SSSR omylu. Podcenili možnosti SSSR a přecenili možnosti vlastní.

Jaké závěry a poučení je možné zobecnit z počátečního období Velké vlastenecké války, v čemž jsou užitečné pro současnost? Řada faktorů má trvalou platnost a je limitující pro úspěšné řešení otázek překrytí státní hranice a odrazení agrese pravděpodobného nepřítele.

Počáteční období Velké vlastenecké války ukázalo, že se zvyšováním mohutnosti a účinnosti prostředků vedení ozbrojeného zápasu vzrůstá jeho vliv na celý další průběh války. Nezbytnou podmínkou úspěšného vedení prvních operací počátečního období války je maximální bdělost a komplexní bojová pohotovost na všech stupních ozbrojených sil, zejména pak u vojsk a štábů prvního operačního sledu. Zkušeno-

sti z počátečního období Velké vlastenecké války potvrzují, že překvapivý úder měl značný význam. Ze strany fašistického Německa ho bylo dosaženo včasným zmobilizováním ozbrojených sil, nenadálým zahájením agrese a rychlým proniknutím značných sil tankového vojska i působením letectva do velké hloubky sovětského území. V soudobých podmínkách se význam faktoru překvapení několikrát násobně zvětšuje. V minulé válce byly vedeny překvapivé údery do pohraničních prostorů a blíže operační hloubky. Nyní může být dosaženo překvapení vedením hromadných úderů v prvních hodinách či minutách války raketových jaderných zbraní, letectva a hromadným použitím tankových a výsadkových vojsk do celé hloubky spojeneckého uskupení.

Vydáme-li ze zkušeností obou světových válek, můžeme vyvodit závěr, že s růstem ničivosti prostředků vedení ozbrojeného zápasu se počáteční období války zkracuje. V budoucí možné válce může být hromadnými údery způsobeno takové oslabení vojsk a celkové ztráty a škody v týlu země, že se napadená země dostane do kritické situace. Proto ne náhodně se ve strategických plánech USA a NATO klade důraz a význam na první hromadný jaderný úder na významné vojenské, hospodářské a politicko-správní objekty. Podle názorů amerických strategů mají jim výsledky tohoto úderu umožnit získat strategickou iniciativu a zvítězit.

Pro bojovou činnost, která probíhala v počátečním období, byla typická řada charakteristických rysů. Sražení a boje se rozvíjely na rozsáhlém území a byly vedeny ve vysokém tempu. Tankové skupiny nepřítelů útočily tempem 40—50 km, někdy až 70 km za 24 hodin. V průběhu počátečního období bylo mnoho střetných bojů a střetných sražení, které se rozvíjely za mimořádně složité situace.

Ze získaných poznatků vyplývá, že úspěch střetných sražení závisí především na rychlosti získání iniciativy, na tempu rozvíjení vojsk, na rychlosti přechodu do útoku, jakož i na pružném a pevném velení vojskům a na spolehlivé součinnosti pozemních vojsk s letectvem. Za situace, kdy neexistovala souvislá fronta obrany, se bojová činnost rozvíjela na směrech.

Zkušenosti z války ukazují na velký význam získání strategické iniciativy, zejména v počátečním období války, jako jedné z rozhodujících podmínek úspěšného vedení ozbrojeného zápasu. Získání a udržení iniciativy umožňuje plánovitě rozvinout a využívat ozbrojené síly v průběhu války,

aktivně působit na vojenskopolitickou situaci a dosáhnout rozhodného vítězství nad nepřítelem. V průběhu minulé války obě proti sobě bojující koalice několikrát získaly strategickou iniciativu. V soudobých podmínkách její získání a udržení bude mít ještě větší význam než v minulosti. Jaderné zbraně umožňují způsobit během krátké doby nepříteli takové ztráty, že jeho boj za získání strategické iniciativy může být bez úspěchu. Zkušenosti z války učí, že jedním z rozhodujících předpokladů tohoto boje byl a nadále zůstává výhodný poměr sil a prostředků a především jejich kvalitativní vztah.

Zkušenosti dále ukazují a zdůrazňují i pro současnost význam včasného vytváření a rychlého rozvíjení strategických záloh. Jejich rozvíjení a použití na rozhodujících směrech bylo jedním z důležitých faktorů získání strategické iniciativy a úspěšného vedení útočných i obranných operací.

V počátečním období války se strategické zálohy používaly především pro stabilizaci nepřítelům narušené strategické obrany na hlavních směrech jeho útoku. Nehledě na to, že vojska tvořící strategickou zálohu byla vždy plně zabezpečena výzbrojí a bojovou technikou, sehrála důležitou úlohu při likvidaci hlubokých průlomů v obraně sovětských vojsk nebo při pomoci obklíčeným sovětským uskupením.

V současných podmínkách má včasné vytváření a rozvíjení strategických záloh a manévrování jimi ještě větší význam než v minulé válce. Velké ztráty vojsk, způsobené raketovými jadernými zbraněmi, vyžadují ještě rychleji využívat tyto zálohy nejen pro narůstání úsilí na rozhodujících směrech, ale i pro obnovování bojeschopnosti vojsk. Zálohy podle zkušeností z války je možné formovat buď vytvářením nových uskupení, nebo vyváděním svazků a svazů ze sestavy současných uskupení.

Zkušenosti z počátečního období války ukazují se vši přesvědčivostí rostoucí úlohu manévrovosti vojsk. V sestavě vojsk fašistického Německa bylo množství tankových a motorizovaných divizí, podporovaných letectvem, které od samého počátku agrese získalo nadvládu ve vzduchu. Převaha wehrmachtu v mobilnosti a manévrovosti komplikovala Sovětské armádě vedení protiúderů, plánovitě odchody na nové čáry obrany, jejich včasné zaujetí a možnost zeničení budování.

V podmínkách dynamiky současné operace a boje vzrůstá význam manévrovosti vojsk ve všech druzích vedení ozbrojeného zápasu a za všech situací.

Počáteční období války ukázalo na nezbytnost těsné součinnosti všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk a jejich všestranné zabezpečení.

Omezené množství dělostřelectva u střeleckých svazků nesmírně ztěžovalo palebnou podporu obranného boje. Při útoku provádělo dělostřelectvo jen krátkou dělostřeleckou přípravu, čímž podpora pěchoty končila. To také bylo příčinou těžkých ztrát pěchoty. Tanky se v obranných operacích používaly k bránění jednotlivých čar a objektů. Podpora tanků dělostřelectvem byla špatně organizovaná. Ukvapené protizteče tanků byly slabě zabezpečovány dělostřelectvem a letectvem a často nevedly k žádoucím výsledkům.

Letectvo, včetně dálkového bombardování, se používalo převážně k podpoře činnosti pozemních vojsk na bojišti a v blízkosti operační hloubce. Důležitý význam měl boj letectva proti nepřátelským tankům, který byl někdy značně efektivní.

Vojenské námořnictvo poskytovalo podporu uskupením pozemních vojsk působícím na přímořských směrech, zabezpečovalo zásobování sovětských vojsk na pobřeží, jejich evakuaci a rušilo námořní přepravy nepřítelů.

Zkušenosti z počátečního období války ukázaly, že čím organizovanější byla součinnost mezi druhy ozbrojených sil a druhy vojsk, tím byla větší efektivnost bojové činnosti.

Od prvních dnů války vyvstala před sovětským velením jedna z nejosložitějších otázek — organizace velení vojskům v podmínkách, kdy se vedla bojová činnost současně na rozsáhlém území, při dynamickém způsobu boje a rychle se měnících situacích. Přitom ji zhoršovala i skutečnost, že orgány operačně strategického velení vytvořené v době míru neodpovídaly v plné míře podmínkám zahájené manévrové války.

Při operacích se projevila řada nedostatků v řízení a velení vojskům. Vyplývaly většinou ze špatné organizace spojení a nedodržování požadavků utajení provozu na pojítkách.

Z počátečního období války vyplývá ještě jeden důležitý poznatek: sehrávaly v něm významnou úlohu morálně bojové kvality příslušníků Sovětské armády. Již při prvních bojích a operacích sovětských velitelů, politických pracovníků a vojáci potvrdili, že pouze spravedlivý charakter války vyvolává u civilního obyvatelstva i příslušníky armády nezměrnou energii, vysoký morální duch, masové hrdinství a sebeobětování při

dosazení těch nejušlechtlejších cílů — při obraně socialistické vlasti.

Srovnáme-li počáteční období Velké vlastenecké války s obsahem, cíli a rozsahem počátečního období války na současném stupni rozvoje vojenství, pak docházíme ke stanovisku, že mnohé principy a historické zkušenosti jsou použitelné i pro soudobou praxi, ale že současně došlo také v důsledku záměrů pravděpodobného nepřítele a rozvoje bojové techniky ke kvalitativním změnám.

Toto období v podmínkách, kdy je nepřítel schopen v krátké době připravit agrese, vést překvapivý úder nejen jadernými, ale i konvenčními zbraněmi do celé hloubky válčiště bez předchozího rozvinování a přisunu uskupení vojsk k hranicím, lze právem považovat za nejpodstatnější fakt, zvláště v případě, kdyby se nepříteli podařilo dosáhnout překvapení v rozpoutání války.

Proto také současné sovětské vojenské umění, vedle dosavadních způsobů přechodu k vedení prvních operací, věnuje značnou pozornost rozpracování otázek skrytého přechodu do první útočné operace.

Vychází ze zkušeností, že se může vytvořit taková situace, kdy je nutné zahajovat první operace při nedokončeném rozvinutí našich vojsk, při nevelké převaze nad nepřítelem, popřípadě i při vyrovnaném poměru sil a prostředků. Kromě toho, vliv vysoce přesných zbraní na způsob přípravy a vedení prvních útočných operací nás nutí hledat nové možnosti, jak předstihnout nepřítele v rozhodné činnosti a zajistit její překvapivost, jak uskutečnit na síly a prostředky nepřítele ohromující první úder, po němž by následovalo rozčle-

nění a ničení jeho hlavního uskupení po částech.

Soudobé sovětské vojenské umění věnuje v rozvoji teorie operačního umění značnou pozornost otázkám, spojeným s organizací, plánováním a přípravou prvních obranných operací na počátku války, jejichž hlavním cílem je odrazení a zmaření napadení nepřítelem. Toto je reálný přístup, protože se sovětské hlavní velení dopustilo před zahájením Velké vlastenecké války závažné chyby v tom, že neuvažovalo o vedení strategické obrany a tato nebyla rozpracována a ani zabezpečena.

Při rozpracovávání otázek prvních obranných operací se vychází ze závěru, že operace bude zahajována a vedena bez předem připravených obranných pásem a postavení, při zjevném nedostatku sil a se sníženou operační hustotou vojsk. Je aktuální požadavek připravovat obranné operace v několika variantách.

Dále se požaduje souběžné a sladěné plánování obranné a útočné operace. Obranné proto, že je nutné vždy připravit odrazení a zmaření napadení nepřítelem. Útočné operace proto, že ty jsou předpokladem úspěchu. Se zahájením války by pak byla vedena ta operace, která je adekvátní pro konkrétní situaci.

Z krátkého přehledu historických událostí z počátečního období Velké vlastenecké války a jejich zobecnění je zřejmé, že toto období mělo velký význam pro další průběh války. Současně se ukazuje, že mnohé z těchto zkušeností neztratily na významu ani v současné době, neboť zdůrazňují nutnost vysoké bdělosti proti všem pokusům agresivních imperialistických kruhů připravovat válku proti socialistickým zemím.